

Cees Bolle: 'Het vermoeden van een glimlach' Uitgeverij kleine Uil, Groningen 2014. ISBN 9789491065842. Zie ook: [www.kleineuil.nl](http://www.kleineuil.nl) (Dementie/ Alzheimer/ Gedichten/PO/AG)

**Flaptekst:** 'In Nederland lijden al ongeveer 250.000 mensen aan het dementiesyndroom, waarvan een groot deel aan de ziekte van Alzheimer. Het dementiesyndroom leidt tot geleidelijke achteruitgang van diverse hersenfuncties. Het is alsof de demente persoon langzaam, heel langzaam van de wereld wegglijdt. Sommigen verzetten zich tegen dat afglijden door protest of door camouflage, anderen ondergaan het proces heel rustig en er zijn er ook die graag wat sneller willen verdwijnen, maar die soms door verwanten of geneesheren worden vastgehouden.

Het aantal dementerenden neemt nog toe. Dat heeft alles te maken met het feit dat we gewoon allemaal ouder worden. Er is geen reden het lijden aan dementie en de patiënten weg te moffelen. Er is vooralsnog geen remedie, we moeten ermee leren leven. En met z'n allen vooral goed met de lijders leren omgaan.

In deze bundel tekent de auteur in woorden ervaringen bij zo'n vele jaren durend proces van wegglijden.

**Over de schrijver:**

<http://www.kleineuil.nl/poezie/het-vermoeden-van-een-glimlach-details#sthash.j46hGO2N.dpuf>

Cees Bolle groeide op in Rotterdam en studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde in Amsterdam. Hij werkte als adviseur voor het voortgezet onderwijs in Groningen. Drie kinderen kreeg het gezin dat zich in Haren vestigde. Bolle was gedurende een groot aantal jaren bestuurlijk betrokken bij diverse culturele instellingen, o.a. bij Het NFO, het NNO en de stichting Doe Maar Dicht Maar.

**Citaten:**

Pag.29: '*Schoonheid*

Vaak heb ik je meegenomen  
in je rolstoel naar het park.  
Je keek dan blij naar al het groen  
en al die kleuren om je heen.

En ik had slechts oog voor jou,  
(...)

Een gezicht, niet gaaf en leeg,  
maar gerimpeld en fraai getekend.  
Een gezicht dat vertelt,  
waarvan jij niet meer spreken kunt.'

Pag. 31: '*Leegte*

(...)  
Ons leven is in jou verstomd,  
genadeloos vervaagd in al je hersencellen,

heel die lange blijde tijd verschrompeld  
tot een grauwe doffe leegte'

### **Recensies/extra:**

<https://remcoekkers.wordpress.com/2015/02/07/het-vermoeden-van-een-glimlach-cees-bolle/>

Remco Ekkers ( interview) 7/2/2015:

[Pag.30 (Coleta):] *Het vermoeden van een glimlach*

Nu zit je voor me,  
afgewend gezicht en strak,  
geen teken van herkenning,  
geen glinstering of handgebaar.

Een woordeloos verwijt  
beeld van verlatenheid,  
ik was er veel  
maar werd van partner tot passant.

Een enk'le maal herkreeg je oog zijn glans,  
leek je me te zien,  
een plooiing rond je lippen:  
het vermoeden van een glimlach.

Was dat genoeg  
als teken  
in een gesloten  
niet gewenst bestaan.

De vierde regel van de tweede strofe is een heel vlijmende.

“Wat ik als snijdend ervoer op dat moment: je werd niet meer herkend. Het dubbele van de eerste regel van die strofe, het ‘woordeloos verwijt’ besepte ik achteraf. Ik hoefde niet te praten al vertelde ik verschrikkelijk veel verhalen en las ik allerlei teksten voor – veel van Toon Tellegen -. Wat er van doordrong weet ik niet. Het verwijt was in feite: waarom herken je me niet meer. (Zie ook r.5 in het gedicht Leegte) Anderzijds was het een verwijt in mijn richting: wat doe je mij aan? Zij had al lang van te voren een euthanasieverklaring getekend. ‘Ik wil niet dat dát met mij gebeurt.’ Jij laat me wel leven of vegeteren. Dat doe jij! Natuurlijk is dat mijn eigen invulling. Ik besepte overigens ook hoe goed zij werd verzorgd in die zorginstelling. Ze werd met veel liefde en respect behandeld. De medewerkers en de arts, voor al die mensen heb ik enorme waardering, gaan ervan uit dat ze het nu zelf moet zeggen, zelf toestemming geven. Ergens anders in de bundel schrijf ik trouwens dat ik haar nog niet wil missen.(Zie het gedicht Verlengd leven)”

(...)

De zin van het op bezoek komen wordt aanmerkelijk minder, maar je wilt wel blijven komen. Ik heb toen afgesproken met het personeel, dat ik elke ochtend zou komen. Dan ging ik eerst met haar wandelen in de tuin met de rolstoel en daarna ging ik helpen bij de maaltijd in de huiskamer. Ik deed vrijwilligerswerk. Ik verzorgde een tafel voor vier of

vijf personen. Dekken, eten klaar zetten en zorgen dat er gegeten werd, afruimen en daarna ging ik weg.”

Het woord ‘teken’ komt terug in de laatste strofe.

“Communicatie bestond bij dit soort tekens, vandaar misschien. Het was een bestaan dat zij niet gewenst had. Over die problematiek heb ik vaak gesproken met anderen.

Wanneer wil je je leven beëindigd zien? Wat zijn de tekenen die gehanteerd moeten worden om zo’n stap te kunnen zetten? In de praktijk doen die tekenen zich nauwelijks of te laat voor. Sommigen hebben het inzicht en de moed, kijk naar Hugo Claus, op tijd het leven te beëindigen.”

Deze bundel heb je uitgegeven om andere mensen te troosten of te laten nadenken?

“Nee, maar zo functioneert het blijkbaar wel, heb ik gemerkt. Ik heb een paar keer gedichten voor groepen voorgedragen en toen kwamen er mensen op me af die vertelden dat ze ontroerd werden en er wat aan hadden. Dat is natuurlijk mooi, maar ik heb de bundel in de eerste plaats bedoeld als een expressie van mijzelf en als een monumentje voor mijn vrouw.”

(...)

<http://www.harenerweekblad.nl/interview-cees-bolle-schrijft-dichtbundel-over-alzheimer/> Marco In t Veldt:

‘(...) Het is zijn tweede dichtbundel. Niet ontstaan vanuit een drive om dichter te worden. Nee, de emoties en ervaringen moesten er uit. Cees Bolle publiceert zijn tweede dichtbundel ‘Het Vermoeden van een Glimlach,’ gewijd aan zijn vrouw die de ziekte van Alzheimer kreeg.

“Op een avond was mijn vrouw een avondje uit geweest met drie vriendinnen. Toen ze terugkwamen zei één van de vriendinnen me ‘vreemd, je vrouw was aan het vertellen en midden in het verhaal hield ze op. Ze leek opeens niet meer te weten waar ze het over had.’ Na onderzoek bleek dat mijn vrouw een kleine tia had gehad.”

Het was het begin van een lang ziekteproces dat steeds meer tussen Bolle en zijn vrouw kwam te staan. “Mijn vrouw had Alzheimer met progressieve afasie. Op het laatst kon ze haast niet meer praten. In het begin wilde ze niet naar het Alzheimer Centrum. Ze was bang voor de diagnose. Dan werd het zeker, ze wilde die bevestiging niet.

Ze was altijd een actieve vrouw geweest, en dat bleef ze zolang het kon. Op een avond gingen we naar het afscheid van Jan Geert Vierkant van het Noord-Nederlands Orkest. Ze hield van muziek. Die avond viel ze. Aan het eind van de avond bleek dat ze een gebroken heup had. Toen wilde het echt niet meer om haar langer thuis te houden en hebben we een plek voor haar gevonden in De Cirkel van verzorgingstehuis De Dilgt. Daar is ze geweldig verzorgd.” (...)

Toen we wisten dat het alzheimer was, heb ik mijn vrouw zolang mogelijk thuis verpleegd. Door de afasie viel de taal tussen ons weg. Er bleef alleen maar taallose communicatie. Je kent elkaar en kijkt elkaar aan. Maar ook dat wordt langzaam moeilijker. Vandaar de titel van mijn dichtbundel ‘Het vermoeden van een glimlach.’ Wat er verder overbleef? Een flink aantal gedichten die Bolle schreef tijdens en na het ziekteproces van zijn vrouw. Pogingen het woordeloze te vangen in woorden. “Het is ook intrigerend wat voor binding je krijgt met de mensen in de verzorging, en wat voor invloed dat heeft op je dagelijkse gang van zaken. Ik kom er nog steeds regelmatig en ga er dan wandelen met bewoners of breng haring voor ze mee.” (...)

<http://www.harenerweekblad.nl/interview-cees-bolle-schrijft-dichtbundel-over-alzheimer/#sthash.D3e3qtoQ.dpuf>